

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Пізняк Тетяна Іванівна

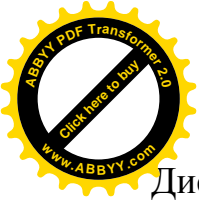
УДК 338.43:364.48

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ**

Спеціальність: 08.00.06 – економіка природокористування та охорони
навколишнього середовища

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2008

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Сумському національному аграрному університеті
Міністерства аграрної політики України.

Науковий керівник : доктор економічних наук, професор
Мішенін Євген Васильович,
Сумський національний аграрний університет,
завідувач кафедри теоретичної
та прикладної економіки

Офіційні опоненти : доктор економічних наук, професор
Галушкіна Тетяна Павлівна,
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАН України, головний науковий
співробітник відділу економічного регулювання
природокористування

кандидат економічних наук
Хворост Оксана Олексіївна,
Сумський державний університет,
доцент кафедри економічної теорії

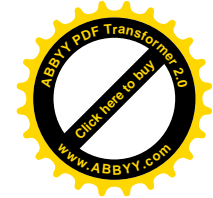
Захист відбудеться «__» _____2008 р. о ____ год. на засіданні
спеціалізованої вченої ради К 55.051.01 Сумського державного університету за
адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2, корпус М, ауд. 209.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного
університету за адресою: 40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2.

Автореферат розісланий «__» _____ 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В. Сабадаш

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Серед пріоритетів сталого соціально-економічного розвитку України об'єктивно постає необхідність екологічно збалансованого функціонування аграрного сектора економіки, яке є неможливим без переорієнтації господарського механізму сільськогосподарських підприємств на раціональне використання та збереження земельно-ресурсного потенціалу. Сільськогосподарське землекористування є однією з основних форм негативного впливу на стан навколишнього середовища. Ігнорування екологічних засад сільськогосподарського використання неминуче буде прискорювати екодеструкцію унікальних земельних ресурсів України, зменшувати еколого-економічну ефективність аграрного виробництва, і в кінцевому рахунку, поглиблювати соціально-екологічні проблеми продовольчої безпеки.

Екологізація землекористування та обмеження негативного впливу сільськогосподарських підприємств на стан земельних ресурсів потребує формування відповідної ефективної системи екологічного контролю та аналізу, покликаної перевіряти виконання планів і заходів щодо раціонального землекористування та охорони земель, дотримання вимог екологічного законодавства та природоохоронних нормативів. Вирішальне значення у розв'язанні цих проблем належить науково обґрунтованому механізму екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, який потребує особливої уваги у контексті формування стратегії й тактики міжнародної інтеграції України в ЄС.

Науковому дослідженню еколого-економічних проблем землекористування присвячені роботи: І.К. Бистрякова, О.Ф. Балацького, Б.М. Данилишина, Д.С. Добряка, О.І. Карпіщенко, О.Л. Кашенко, Я.В. Коваля, С.М. Козьменка, В.В. Медведєва, Л.Г. Мельника, Л.Я. Новаковського, В.І. Павлова, І.А. Розумного, І.М. Синякевича, А.Я. Сохничка, М.Г. Ступеня, В.М. Трегобчука, А.М. Третяка, С.К. Харічкова, М.А. Хвесика, М.М. Федорова, М.В. Щурика та ін.

В економічній літературі розгляду особливостей проведення екологічного менеджменту та аудиту присвятили роботи наступні вітчизняні та зарубіжні вчені: Т.П. Галушкіна, Т.В. Гусєва, С.Ю. Дайман, У.Г. Іббатулін, Т.А. Іванова, А.М. Карелов, Н.Г. Ковальова, С.В. Макаров, Л.І. Максимів, Й.Д. Маяков, В.М. Навроцький, С.В. Неженцев, І.М. Потравний, Ю.М. Саталкін, Г.П. Серов, В.Л. Сидорчук, Ю.Ю. Туниця, О.М. Телиженко, А.Е. Хачатуров, Є.В. Хлобистов, М.В. Хотулева, Н.К. Чернов, В.Я. Шевчук, О.В. Яценко.

Водночас існує необхідність у подальшому удосконаленні теоретико-методичних принципів та механізмів формування та реалізації різних видів екологічного аудиту з урахуванням мотивів та стимулів його впровадження сільськогосподарськими підприємствами. Конкретизації вимагають методичні підходи до оцінки рівня екологізації управління у сфері землекористування при проведенні екологічного аудиту. Набуває особливої актуальності формування організаційно-економічних основ діяльності екоаудиторських фірм в аграрному секторі економіки, існування яких є однією із передумов поширення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування.

Вищевикладене обумовило вибір теми дисертаційної роботи, визначило мету і завдання, які потребують вирішення і підтверджують її актуальність.

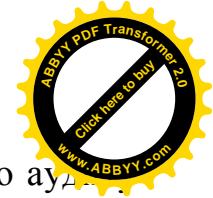
Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Викот

дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язане з тематикою науково-дослідних робіт Сумського національного аграрного університету, зокрема з темами: “Реформування організаційно-економічного механізму АПК на принципах сталого розвитку” (№ держ. реєстр. 0101U004505, 2001-2002 рр.), де автором проаналізовані наукові та методичні засади формування системи екологічного аудиту в сільському господарстві; “Формування ринково орієнтованих механізмів регулювання соціально-економічного розвитку” (№ держ. реєстр. 0101U004506, 2001-2003 рр.), в межах якої особисто автором розроблено пропозиції щодо формування комплексної системи еколого-економічних показників агроприродокористування; “Розробка організаційно-економічного механізму управління родючістю ґрунтів” (№ держ. реєстр. 0105U007270, 1998-2003 рр.), де автором розкриваються напрямки формування організаційно-економічного механізму екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування.

Мета й задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад та визначення практичних підходів до формування організаційно-економічних основ формування системи екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування для забезпечення екологічно сталого агроприродокористування.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі наукові задачі:

- узагальнити теоретико-методичні принципи формування системи екологічного аудиту в сільськогосподарському землекористуванні;
- дослідити основні еколого-економічні аспекти стану земельних ресурсів та охорони земель як передумови впровадження екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування;
- обґрунтувати теоретико-методичні та практичні засади формування основних складових організаційно-економічної системи екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування;
- удосконалити класифікаційні ознаки формування системи екологічного аудиту в сфері використання земельних ресурсів;
- визначити залежність між екологічною відповідальністю сільськогосподарських підприємств у сфері землекористування та результативністю функціонування сільськогосподарських підприємств;
- розробити методичні підходи до побудови інтегральної оцінки еколого-економічного стану сільськогосподарських земельних ресурсів як визначальну основу проведення агроекологічного аудиту;
- обґрунтувати основні пріоритетні напрямки формування системи економічного стимулювання здійснення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування;
- розробити методичні положення щодо формування та застосування системи маркетингового екологічного аудиту;
- розробити рекомендації щодо формування організаційно-функціональної структури та напрямків діяльності екоаудиторських фірм у сфері сільськогосподарського землекористування.

Об'єктом дослідження є процеси формування системи екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних засад, які визначають організаційно-економічні основи формування системи екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є загальнотеоретичні методи наукового пізнання, зокрема, діалектичний метод, системний аналіз, фундаментальні положення сучасної економічної теорії, економіки природокористування, екологічного менеджменту, економічні теорії сталого розвитку.

Для вирішення завдань дослідження використовувалися такі основні методи: системно-структурний та абстрактно-логічний – при дослідженні сутності та змісту екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування та механізмів його реалізації, а також при формуванні інтегрального показника екологічного стану земельних ресурсів; статистичний та експертних оцінок – для оцінки залежності екологічної відповідальності сільськогосподарських підприємств від економічної результативності агрогосподарювання; порівняльний та групувань – у процесі аналізу еколого-економічних проблем використання та охорони земельних ресурсів та визначення відповідних напрямків екоаудитування; моделювання – при обґрунтуванні організаційно-економічного механізму екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування; графічний – для наочного зображення динаміки показників та організаційно-економічних систем функціонування механізму екоаудиту в сфері землекористування.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативно-правові акти, офіційні дані Державного комітету статистики України, матеріали Головного управління статистики Сумської облдержадміністрації, первинна документація підприємств, що зібрана безпосередньо автором, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених.

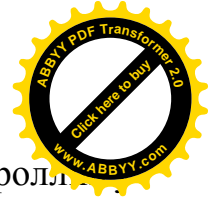
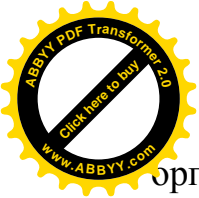
Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних та методичних положень, які визначають організаційно-економічні основи формування системи екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування для забезпечення сталого та соціально відповідального агроприродокористування. Найбільш важливими результатами, що характеризуються новизною і розкривають зміст дисертаційного дослідження, є наступні:

вперше:

- науково обґрунтовано теоретико-методичні засади динамічного функціонування організаційно-економічного механізму екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, який, на відміну від існуючих, передбачає комплексне використання системи економічних важелів стимулювання його впровадження та застосування адміністративних, економічних та соціально-психологічних методів управління екоаудитуванням;

удосконалено:

- підхід до визначення поняття «екологічний аудит сільськогосподарського землекористування», який, на відміну від існуючих, розглядає екологічний аудит як

організаційно-економічну систему незалежного контролю і контролю виробничо-екологічної діяльності, фінансово-економічного стану підприємств незалежно від форм господарювання у взаємозв'язку з рівнем екологічного регулювання використання земельних ресурсів;

- класифікаційні ознаки формування системи екологічного аудиту, які, на відміну від існуючих, поглиблюють їх методичні основи з позиції розширення: за джерелами інформації, за спеціалізацією, за етапами життєвого циклу, за характером прояву екологічних проблем, а також за функціональними напрямками (екологічний аудит відповідальності, ситуаційний екологічний аудит, екологічного аудиту процесів сільськогосподарського землекористування);

- методичний підхід до проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, який, на відміну від існуючих, передбачає використання інтегрального показника екологічного стану земельних ресурсів з урахуванням агроекологічного потенціалу ґрунтів та управлінської основи регулювання потенційної еколого-економічної результативності сільськогосподарського землекористування;

дістали подальшого розвитку:

- теоретико-методичні основи формування організаційно-функціональної структури диференційованих консалтингових агроекоаудиторських фірм, які, на відміну від існуючих, враховують спеціалізацію проведення екологічного аудиту у сфері землекористування за галузевим, територіальним та функціональним призначенням;

- методичні підходи до формування системи маркетингового екологічного аудиту, яка, на відміну від існуючих, враховує систему «відслідковування» походження сировини та ланцюга постачань сільськогосподарського підприємства з метою мінімізації негативного впливу на екологічний стан земельних ресурсів;

- теоретико-методичні принципи побудови системи інвестиційних «фільтрів» при екологічно відповідальному інвестуванні, які, на відміну від існуючих, враховують результати екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування в якості інструменту регулювання фінансово-економічних відносин у сфері екологізації агроприродокористування;

- методичні підходи до оцінки вартості послуг консалтингових агроекоаудиторських фірм, які, на відміну від існуючих, враховують частку ефекту, який відноситься на екоаудиторське консультування за визначеними напрямками екологізації сільськогосподарського землекористування.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені в дисертації теоретичні положення і практичні рекомендації дають можливість сформулювати в Україні сучасну систему проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, що дозволить більш системно і комплексно забезпечувати процеси екологізації аграрної економіки, а також реалізацію принципів сталого і соціально відповідального землекористування. Використання консалтинговими екоаудиторськими фірмами рекомендацій з удосконалення процесів і механізмів проведення екоаудиту сільськогосподарського землекористування дозволить більш результативно здійснювати цей вид екоаудитування, як в організаційно-аналітичному, так і економічному розрізі.

Окремі результати дисертаційного дослідження використано Головою управління агропромислового розвитку Сумської облдержадміністрації (довідка № 01/18а від 08.01.2008), сільськогосподарським підприємством ТОВ АФ «АПК-Угроїди» Краснопільського району Сумської області (довідка №8 від 06.01.2008), а також у навчальному процесі Сумського національного аграрного університету (акт від 03.01.2008) при викладанні дисциплін «Основи екології», «Облік природних ресурсів».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладений авторський підхід до вирішення наукової задачі стосовно організаційно-економічних основ формування системи екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування в контексті реалізації принципів сталого розвитку аграрної економіки України.

Висвітлені в дисертації ідеї та розробки належать особисто автору і є його внеском у розвиток теорії і практики екологічного менеджменту та аудиту. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень здобувача. Особистий внесок здобувача в цих роботах зазначено в переліку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Донецьк, 2000 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Власнісний статус і проблеми раціонального використання земель» (м.Київ, 2000 р), Міжнародній науково-практичній конференції «Проблемы обеспечения экономической безопасности» (м. Донецьк, 2001 р), Міжнародній науково-практичній конференції «Еколого-економічні проблеми розвитку АПК» (м. Львів, 2002 р.), Міжнародній науково-виробничій конференції «Проблемы сельскохозяйственного производства на современном этапе и пути их решения» (м. Белгород, 2002 р.), 10-й, 11-й міжнародних науково-методичних конференціях «Технологии XXI века» (м. Алушта, 2003, 2004 рр.), Всеукраїнській науковій конференції «Екологічний менеджмент у загальній системі управління» (м. Суми, 2004 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища» (м. Львів, 2005 р.), Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Аграрний форум-2007» (м. Суми, 2007 р.).

Публікації. Основні результати досліджень за темою дисертації опубліковано в 19 наукових працях, у тому числі 10 у наукових фахових виданнях, 2 публікації у колективних монографіях, 2 публікації виконано у співавторстві. Загальний обсяг публікацій становить 5,43 друк. арк., з яких 5,03 друк. арк. належать особисто автору.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, який складається з 206 найменувань, додатків. Загальний обсяг роботи складає 219 сторінки, із них 181 сторінки основного тексту. Дисертація містить 23 таблиці, 12 рисунків, із них

займають повну площу сторінки 4 таблиці, 7 рисунків; список використаних джерел – 21 стор.; додатки – 17 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

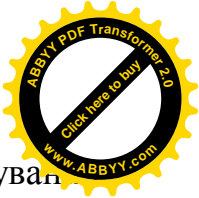
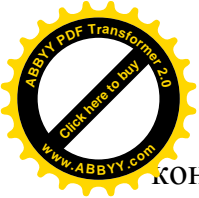
У першому розділі „**Теоретичні основи формування екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування**” проведений системний аналіз еколого-економічного стану земель сільськогосподарського призначення в Україні, розкрито сутність, існуючі принципи та особливості екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування. На основі аналізу еколого-економічних проблем землекористування та охорони земель сільськогосподарськими підприємствами автором обґрунтовані та систематизовані внутрішні організаційно-економічні, техніко-технологічні, соціальні передумови та передумови екологічної культури впровадження екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування.

Визначено, що еколого-економічний стан використання та охорони земельних ресурсів в Україні характеризується як незадовільний і має тенденцію до погіршення із значними диспропорціями. У роботі виявлено причини, які впливають на формування зазначеної тенденції: нерівномірне сільськогосподарське опанування території; прискорений розвиток деградаційних процесів стану земельних ресурсів; недостатній розвиток екологічної інфраструктури; достатньо високий рівень техногенного забруднення навколишнього середовища; відсутність еколого-економічних програм комплексного вирішення питань щодо використання та охорони земель; екологічно незадовільне нормативно-правове та нормативно-технічне забезпечення, що регулює використання та охорону земель.

З цих позицій у роботі встановлено комплексну систему взаємозв'язків екологічного аудиту з екологічним менеджментом та екологічним управлінням. Розкрито сутність екологічного аудиту як економічної категорії, проведено аналіз інших інструментів регулювання якості навколишнього середовища, таких як оцінка впливу на навколишнє середовище, екологічна експертиза, екологічний контроль.

На основі сутнісно-змістовного аналізу існуючих підходів до визначення поняття «екологічного аудиту» запропоновано авторське визначення поняття «екологічний аудит сільськогосподарського землекористування», яке розглядається як організаційно-економічна система незалежного (внутрішнього і зовнішнього) контролю і контролінгу виробничо-екологічної діяльності, фінансово-економічного стану підприємств незалежно від форм господарювання у взаємозв'язку з рівнем регулювання використання земельних ресурсів. Особливість даного визначення полягає у тому, що екологічний аудит у дисертаційній роботі представлено як: організаційно-економічну систему і, отже, має елементи планування, стимулювання і організації; контроль взаємозв'язку екологічної діяльності з кінцевими фінансово-економічними результатами господарювання, який може набувати характеру

контролінгу та враховує територіально-галузевий характер природокористування відповідне правове поле.

З вищезазначених позицій у роботі удосконалено та систематизовано класифікаційні ознаки формування системи екологічного аудиту, які поглиблюють методичні основи з позиції їх розширення: за джерелами інформації, за спеціалізацією, за етапами життєвого циклу, за характером прояву екологічних проблем, за функціональними напрямками (екологічний аудит відповідальності, ситуаційний екологічний аудит, екологічного аудит процесів сільськогосподарського землекористування).

У другому розділі **„Методичні підходи до формування та проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування”** розкрито основні методичні принципи та підходи до проведення екологічного аудиту як у цілому, так і для сільськогосподарського землекористування зокрема.

Аналіз існуючих принципів та стандартів проведення екологічного аудиту дозволив зробити висновок, що розвиток і розповсюдження процедури екологічного аудиту необхідно проводити відповідно до вимог та принципів щодо екологічної відповідальності підприємств, уніфікації вимог стандартів у галузі економіки, довкілля, загальної кредитної і фінансової політики функціонування підприємств. Доведено, що процес формування практичного механізму дії стандартів екологічного аудиту підприємств в Україні обумовлений наступними чинниками: міжнародними та галузевими стандартами екологічного аудиту; інвестиційними стандартами, що передбачають проведення екологічного аудиту; стандартами екологічного аудиту, які інтегровані в стандарти сталого розвитку та соціальної відповідальності; потрійні системи результативності підприємства, що включають екологічні складові; фондовими та рейтинговими індексами, формування яких ґрунтується на проведенні екологічного аудиту, а також українськими державними стандартами екологічного менеджменту та аудиту.

Зроблено висновок про необхідність комплексного підходу до проведення екологічного аудиту. При цьому обґрунтовано, що оскільки екологічний аудит являє собою організаційно-економічну систему, то доцільно сформувати механізм управління екологічним аудитом, який більш повно розкриває основні особливості його функціонування. Автором доведено необхідність адаптації та конкретизації системи загальноприйнятої класифікації методів управління (адміністративних, економічних, соціально-психологічних) до організаційно-економічного механізму екологічного аудиту.

На підставі оцінки методичних підходів до організаційного забезпечення та проведення екологічного аудиту поглиблено та конкретизовано етапи програми проведення екологічного аудиту, які враховують: пріоритетні екологічні аспекти діяльності підприємства, періодичність проведення екоаудитів, ефективну організацію та планування екологічного аудиту.

Автор доводить, що необхідно при проведенні екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування враховувати не тільки фактичний агроекологічний стан ґрунтів, а й потенційний вплив діяльності сільськогосподарського підприємства на стан власних земельних ресурсів та зони

впливу підприємства. Для удосконалення аналітичної бази проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування необхідно визначати інтегральний показник екологічного стану земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств який, на думку автора, повинен враховувати основні складові: агроекологічний потенціал ґрунтів і управлінську основу регулювання потенційної еколого-економічної результативності сільськогосподарського землекористування.

$$EC = AEP \times W_{AEP} + i_{mp} \times W_{mp} + i_{ек.пол.} \times W_{ек.пол.} + i_{екол.мен.} \times W_{екол.мен.} + i_{ек.добр.} \times W_{ек.добр.} + i_{впр.} \times W_{впр.} + i_{ек.стим.} \times W_{ек.стим.} + i_{відп.} \times W_{відп.}, \quad (1)$$

де EC – інтегральний показник екологічного стану сільськогосподарського землекористування; AEP – комплексний показник агроекологічного потенціалу ґрунтів; i_{mp} – комплексний показник транспарентності; $i_{ек.пол.}$ – комплексний показник екологічної політики; $i_{ек.мен.}$ – комплексний показник екологічного менеджменту; $i_{ек.добр.}$ – комплексний показник рівня екологічної доброчинності підприємства; $i_{ек.стим.}$ – комплексний показник екологічного інформування та економічного стимулювання екологічної відповідальності персоналу; $i_{впр.}$ – комплексний показник впровадження підприємством програм та методів екологічного аудиту; $i_{ек.відп.}$ – комплексний показник екологічної відповідальності. W_{AEP} , W_{mp} , $W_{ек.пол.}$, $W_{екол.мен.}$, $W_{ек.добр.}$, $W_{впр.}$, $W_{ек.стим.}$, $W_{відп.}$ – вага комплексних показників у структурі інтегрального показника.

Кожен з вищенаведених комплексних показників має самостійне значення при проведенні екологічного аудиту і водночас є складовою інтегрального показника, що може стати передумовою формування екологічного рейтингу підприємств. На підставі результатів проведеного анкетування керівного персоналу сільськогосподарських підприємств дисертантом сформовано інформаційну основу оцінки інтегрального показника екологічного стану сільськогосподарського землекористування, який є базою для проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування (табл.1).

Таблиця 1

Оцінка еколого-економічного розвитку підприємств з урахуванням результатів екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування

Значення показника (EC)*	Характеристика еколого-економічного розвитку підприємства при проведенні зовнішнього екологічного аудиту	Вектор еколого-економічного розвитку підприємства при проведенні внутрішнього екологічного аудиту
1,65 – 3,35	оптимальний	стратегія екологічно збалансованого розвитку
1,64 - 0,00	задовільний	стратегія адаптивного розвитку
-0,01 - - 1,71	умовно задовільний	стратегія стабілізації
- 1,70 - - 3,47	передкризовий	стратегія відновлення
-3,48 - - 5,69	кризовий	стратегія екологічної санації

*Сформовано за результатами експертного оцінювання

При проведенні екологічного аудиту сільськогосподарськoго землекористування автором обґрунтовано доцільність врахування рівня залежності економічної ефективності підприємства від екологічного стану сільськогосподарського землекористування, яку автор пропонує розраховувати на основі показника еластичності (E_{II}) - взаємозалежності економічної доданої вартості сільськогосподарських підприємств та інтегрального показника потенційної еколого-економічної результативності сільськогосподарського землекористування

$$E_{II} = \frac{\Delta EVA / EVA}{\Delta EC / EC}, \quad (2)$$

де EVA – економічна додана вартість підприємства за визначений період, грн.; EC – інтегральний показник екологічного стану земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств.

Запропоновані організаційно-економічні основи та показники дозволяють: удосконалити процес проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування підприємств; стати базисом проведення екологічних рейтингів сільськогосподарських підприємств у сфері земельних ресурсів; у процесі проведення екологічного аудиту та (або) екологічного рейтингу збалансувати порівняльну оцінку екологічної результативності сільськогосподарського землекористування різних сільськогосподарських підприємств з урахуванням їх фінансово-економічного стану; у процесі проведення екологічного аудиту та (або) екологічного рейтингу більш наочно провести вертикальну, структурну оцінку екологічної результативності сільськогосподарського землекористування; отриману в процесі проведення екологічного аудиту та (або) екологічного рейтингу оцінку покласти в основу формування інформаційної екологічної бази району, області, країни.

У третьому розділі „Удосконалення організаційно-економічних основ екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування” визначено основні принципи формування системи екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування як організаційно-економічного механізму, обґрунтовано систему стимулів його впровадження, а також запропоновано рекомендації щодо проведення маркетингового екологічного аудиту та економічні принципи функціонування консалтингових агроєкоаудиторських фірм, як фактору розвитку ринку екологічних послуг.

Функціонування організаційно-економічного механізму екологічного аудиту передбачає наступні складові елементи: організаційне забезпечення, інформаційне та методичне забезпечення й економічні важелі екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, які функціонують у динамічному взаємозв'язку з кінцевими фінансово-економічними результатами виробництва, що є передумовою впровадження систем екологічної сертифікації та екологічного маркетингу, основою формування екологічного рейтингу та екологічного консалтингу на площині сталого сільськогосподарського землекористування (рис.1).

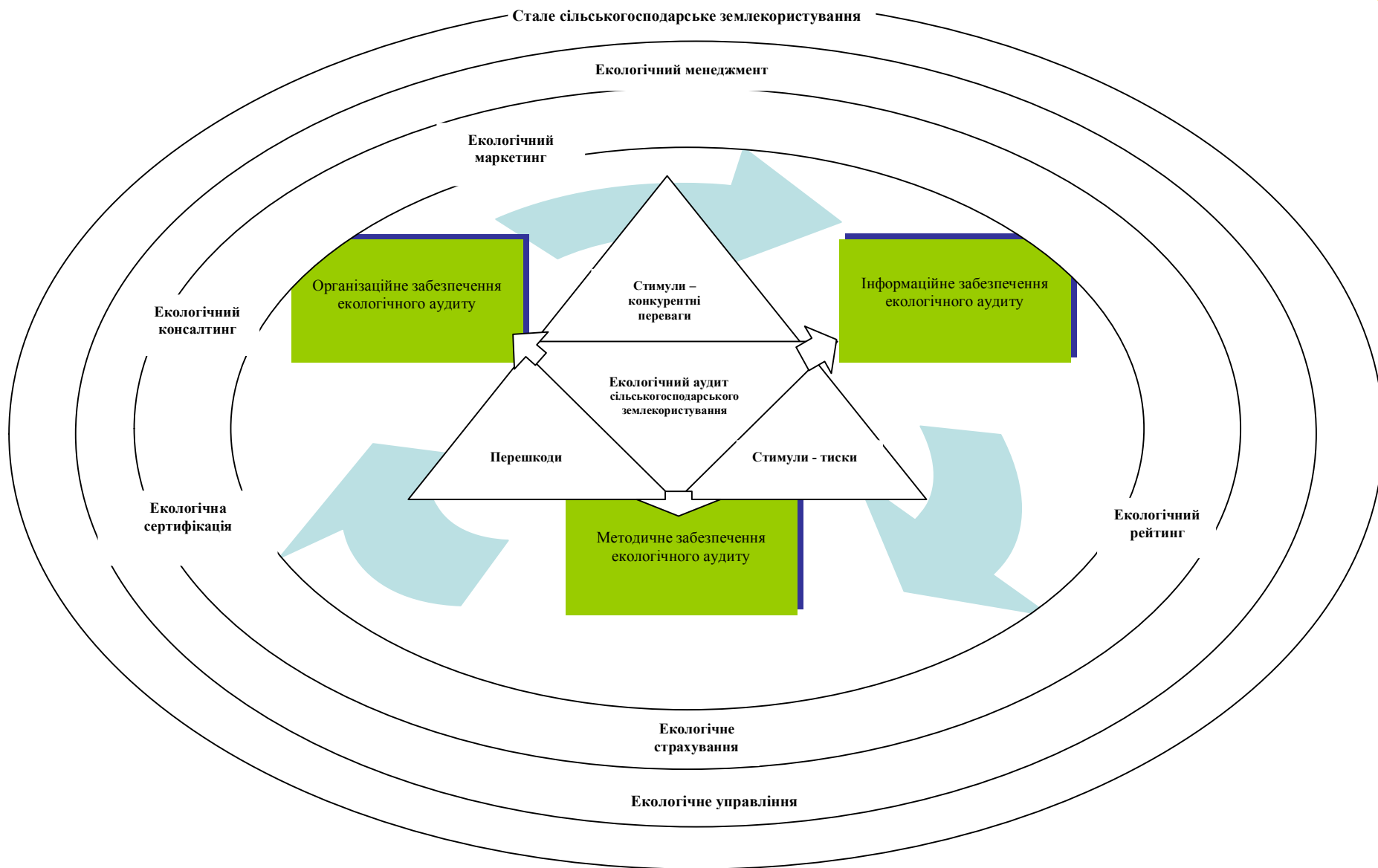

Рис 1. Організаційно-економічний механізм екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування.

Запровадження екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування має певні мотиваційні перешкоди реалізації. У контексті зазначеного автором досліджено фактичне ставлення 25 сільськогосподарських підприємств до проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування. Встановлено, що 49,8 % підприємств не виявили бажання проводити екологічний аудит сільськогосподарського землекористування, 33,9% - мають сумнів щодо його доцільності, 16,3% - виявили готовність провести екологічний аудит сільськогосподарського землекористування на своїх підприємствах. За допомогою кореляційного аналізу встановлено, що на готовність підприємства проводити екологічний аудит сільськогосподарського землекористування обернений вплив має кількість непридатних для використання на підприємстві пестицидів ($R = - 0,31$). Позитивний вплив на готовність підприємства проводити екологічний аудит сільськогосподарського землекористування мають рентабельність підприємства ($R = 0,69$), посівна площа ($R = 0,19$), чисельність працюючих ($R = 0,34$).

Враховуючи результати проведеного дослідження, сформовано систему економічних важелів організаційно-економічного механізму екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, запропоновано їх систематизувати в залежності від: сфер дії економічних важелів, а саме ринково-інфраструктурної, фінансової та адміністративної; різновиду економічного стимулювання екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, які слід поділяти на стимули - тиски та стимули - конкурентні переваги; впливу основних зацікавлених сторін у реалізації підприємством екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування в системі екологічного менеджменту; напрямків стимулювання екологічного аудиту, які можна поділити на прямі, непрямі фінансові стимули переваги, фінансові стягнення, а також стимули відповідальності та стимули попередження.

У дисертаційній роботі доведено доцільність впровадження системи інвестиційних «фільтрів» при реалізації стратегії екологічно відповідального інвестування з урахуванням результатів проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, на основі використання розробленого дисертантом інтегрального показника екологічного стану земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств. Проходження підприємством вищенаведеного інвестиційного фільтру може розцінюватися як отримання додаткової конкурентної переваги порівняно з іншими підприємствами.

На основі екологізації логістичних потоків здобувач обґрунтував необхідність впровадження в аграрній сфері економіки системи маркетингового екологічного аудиту, з деталізацією його внутрішніх та зовнішніх складових та врахуванням системи «відслідковування» походження сировини та ланцюга постачань сільськогосподарського підприємства з метою мінімізації негативного впливу на земельні ресурси (рис.2). Під маркетинговим екологічним аудитом сільськогосподарського землекористування дисертант розуміє методику контролю та виявлення недостатнього використання маркетингових ресурсів сільськогосподарського підприємства з урахуванням екологічного потенціалу сільськогосподарського використання земель для отримання рослинницької і тваринницької продукції та її реалізації при одночасному збереженні, охороні земельних ресурсів. Зазначено, що системи «відслідковування» походження сировини діють в зворотному напрямку від екологічного контролю подальшого

ланцюга постачань підприємства, які передбачають наявність документації, супроводжує рослинницьку і тваринницьку продукцію по всьому ланцюгу постачань аж до кінцевого споживача, гарантуючи, таким чином, не заподіяння шкоди або спрямованих на мінімізацію негативного впливу на земельні ресурси.

Рис.2. Взаємодія складових маркетингового екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування

Необхідність поширення екологічного аудиту в аграрній сфері економіки обґрунтовує формування мережі консалтингових агроєкоаудиторських фірм. Це призведе до удосконалення інфраструктури ринку екологічних послуг в Україні та дозволить сформуванню його в контексті сталого економічного розвитку.

У роботі зазначено необхідність класифікувати за напрямками діяльності консалтингові агроєкоаудиторські фірми відносно до цільових груп сільськогосподарських підприємств та запропоновані наступні їх консалтингові продукти: профілактичні, підтримуючі, реабілітаційні, освітні. За способом організації діяльності консалтингових агроєкоаудиторських фірм, на думку здобувача, доцільно виокремити такі їх різновиди: консалтингові агроєкоаудиторські фірми диференційованого, інтегрованого та змішаного виду. Діяльність диференційованих консалтингових агроєкоаудиторських фірм спрямована на екоаудитування та екологічний консалтинг з питань, пов'язаних з конкретними технологічними операціями господарського механізму сільськогосподарського підприємства.

У роботі представлена систематизована схема організаційно-функціональної структури консалтингової агроєкоаудиторської фірми (адаптованої для проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування Сумської області) (рис.3). Територіальний поділ екоаудиторів запропоновано розглядати відносно природно-географічних зон Сумської області.

Здобувачем обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення методичних підходів оцінки вартості послуг консалтингових агроєкоаудиторських фірм при проведенні екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, які враховують площу ділянок земель сільськогосподарського призначення, що підлягають аудитуванню, вартість наглядних екоаудитів та друкування звіту, потенційний економічний збиток, якого уникло підприємство в результаті проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування та реалізацію необхідних екологічно спрямованих заходів, а також отримання сертифікату після реалізації заходів на поліпшення агроєкологічного потенціалу ґрунтів і екологічних аспектів управління сільськогосподарським землекористуванням.

На основі виконаного експертного дослідження про можливу ефективність проведення екоаудиторського консультування дисертантом сформована система коефіцієнтів часткової участі екоаудиторського консультування в сумарному економічному ефекті від реалізації пропозицій після проведення екологічного аудиту, які стосуються раціоналізації сільськогосподарського землекористування (табл.2).

Таблиця 2

Експертна оцінка результативності екоаудиторського консультування в сумарному ефекті

Основні напрями заходів, які спрямовані на екологізацію сільськогосподарського землекористування	Коефіцієнт часткової участі
Урахування екологічного фактора в процесі договірних земельних відносин при оцінці земельних ресурсів	0,15
Впровадження заходів спрямованих на підвищення агроєкологічного потенціалу ґрунтів сільськогосподарського підприємства.	0,23
Розробка напрямів екологічного менеджменту щодо сільськогосподарського землекористування підприємства.	0,10
Впровадження екологічно спрямованих технологій отримання рослинницької та (або) тваринницької продукції при мінімізації негативного впливу на земельні ресурси.	0,25
Формування екологічного паспорту земельних ресурсів сільськогосподарського підприємства.	0,05

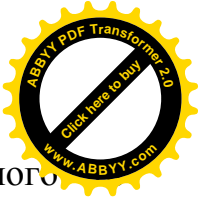
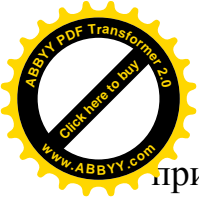
*Сформовано за результатами експертного оцінювання

Запропоновані методичні підходи до формування організаційної і оціночної бази агроєкоаудитування та отримані дані експертної оцінки щодо частки економічного ефекту від застосування екоаудиторського консультування закладають мотиваційні основи поширення екологічного аудиту в системі сільськогосподарського землекористування.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні організаційно-економічних основ формування системи екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, які базуються на поглибленні сутності екоаудитування, інструментів та механізмів його реалізації у сфері аграрного

природокористування, а також визначають принципи екологічно сталого соціально відповідального землекористування.

Результати виконаного дослідження дозволяють зробити висновки теоретичного і науково-практичного спрямування, основними з яких є такі.

1. Негативні тенденції у сфері аграрного землекористування значною мірою обумовлені екодеструктивною діяльністю сільськогосподарських підприємств та недостатнім рівнем екологізації управління, що є об'єктивною передумовою поступового впровадження в господарський механізм управління аграрними підприємствами системи екологічного аудиту. Екологічний аудит необхідно також розглядати як засіб отримання і оцінки екологічної інформації з метою запровадження необхідних коригуючих заходів і ухвалення рішень на різних ієрархічних рівнях екологізації управління у сфері аграрного природокористування.

2. Сутність та зміст поняття «екологічний аудит сільськогосподарського землекористування» мають розглядатися як система незалежного контролю та контролінгу виробничо-екологічної діяльності, фінансово-економічного стану підприємств незалежно від форм господарювання у взаємозв'язку з рівнем екологічного регулювання використання земельних ресурсів. З метою поглиблення та конкретизації визначеного поняття доповнено класифікаційні ознаки екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування за: спеціалізацією впливу, джерелами інформації, етапами життєвого циклу підприємства, характером прояву екологічних проблем, функціональними напрямками сільськогосподарського землекористування (ситуаційний екологічний аудит, аудит екологічної відповідальності, екологічний аудит процесів сільськогосподарського землекористування), що дозволяє більш системно та комплексно враховувати особливості землекористування в процесі проведення екологічного аудиту.

3. Екологічний аудит сільськогосподарського землекористування необхідно здійснювати з врахуванням оцінки еластичності економічної результативності сільськогосподарських підприємств відносно інтегрального показника екологічного стану земельних ресурсів. Структурно-ієрархічна схема розрахунку цього показника має включати комплексні показники, які характеризують управлінську основу реалізації потенційної еколого-економічної результативності сільськогосподарського землекористування та агроекологічного потенціалу ґрунтів. Запропоновано систему оцінки для інтегрального показника екологічного стану сільськогосподарського землекористування, який є базою для проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування. Зазначені підходи дозволять дослідити динаміку розглянутих показників та стати базисом для проведення екологічних рейтингів сільськогосподарських підприємств у сфері аграрного землекористування, а також простежити причинно-наслідкові зв'язки між зазначеними групами показників.

4. На основі системного підходу до формування екоаудиту розроблено організаційно-економічний механізм екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, запровадження якого сприятиме не тільки оптимізації використання земельних ресурсів, але й поліпшенню як економічного розвитку сільськогосподарського підприємства, так і результативності системи екологічного менеджменту зокрема. Структура організаційно-економічного механізму

екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування повинна включати наступні основні підсистеми: інформаційно-методичне забезпечення, організаційне забезпечення та економічні важелі. Цей механізм надає практичну можливість прийняття та реалізацію збалансованих екологічно-орієнтованих управлінських рішень для забезпечення сталого аграрного землекористування.

5. На основі кореляційно-регресійного аналізу визначено мотиваційні економічні фактори впливу на екологічну відповідальність підприємств у сфері сільськогосподарського землекористування. З'ясовано, що на готовність проводити екологічний аудит сільськогосподарського землекористування позитивно впливає економічна ефективність господарювання підприємства (коефіцієнт кореляції - 0,69). Встановлено, що наявність на підприємстві екодеструктивних факторів впливу на земельні ресурси (зокрема, наявність непридатних для використання пестицидів) має зворотній зв'язок з готовністю проводити екологічний аудит сільськогосподарського землекористування (коефіцієнт кореляції - 0,31). З вищезазначених позицій зроблено висновок про необхідність урахування системи економічних важелів організаційно-економічного механізму екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування в залежності від сфер дії економічних важелів (ринково-інфраструктурна, фінансова та адміністративна).

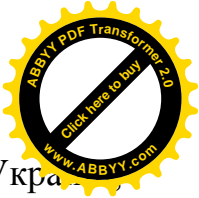
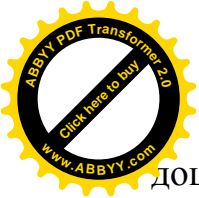
6. Сформований автором методичний підхід до проведення екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування на основі інтегрального показника дозволив удосконалити принцип дії інвестиційного «фільтру» та визначити вектор майбутньої стратегії екологічно відповідального інвестування. Проходження сільськогосподарським підприємством інвестиційного «фільтру» повинно розцінюватися як отримання додаткової переваги порівняно з іншими підприємствами.

7. Існуючі зміни в стандартах функціонування бізнесу в бік екологізації виробництва та реалізації продукції потребують впровадження маркетингового екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування при одночасному врахуванні екологізації логістичних потоків у аграрній сфері економіки з метою мінімізації негативного впливу на земельні ресурси.

8. Доведено, що для поширення екологічного аудиту та розвитку ринку екологічних послуг в Україні необхідно створювати консалтингові агроєкоаудиторські фірми. Організаційно-функціональну структуру диференційованих консалтингових агроєкоаудиторських фірм необхідно формувати відповідно до галузевих та функціональних критеріїв, а також природно-географічних зон.

9. В роботі обґрунтовано методичні підходи до оцінки вартості послуг консалтингових агроєкоаудиторських фірм, які дозволяють оцінити ефективність проведення екологічного аудиту через врахування частки ефекту, що відноситься на екоаудиторське консультування за визначеними напрямками екологізації сільськогосподарського землекористування. Найбільш важливими серед яких є впровадження заходів, спрямованих на підвищення агроєкологічного потенціалу ґрунтів сільськогосподарського підприємства (відповідно до експертних оцінок коефіцієнт такої частки ефекту складає 0,23).

10. Сформульовані автором наукові положення, висновки та рекомендації

доцільно використовувати, зокрема, Міністерством аграрної політики України, Міністерством охорони навколишнього природного середовища, органами регіональної та місцевої виконавчої влади при розробці та формуванні інструментів еколого-економічної політики діяльності сільськогосподарських підприємств.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Пизняк Т.И. Эколого-экономический контроль природопользования в АПК // Проблемы економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: Кол.монографія у двох томах. Т.2 / За ред. П.Т. Саблука, В.Я.Амбросова, Г.Є. Мазнева. – К.: ІАЕ, 2000. – С.544-549.

2. Мишенин Е.В., Пизняк Т.И., Шпакович М.Н. Эколого-экономические составляющие анализа агро- и лесохозяйствования // Методы решения экологических проблем / Под ред. Л.Г. Мельника. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2001. – С.156-163. *Особистий внесок: автором розроблені напрями екологічного аудитування сільськогосподарської діяльності у сфері землекористування.*

Статті в наукових фахових виданнях

3. Пизняк Т.И. Мотивационные основы формирования экологического аудита в агропромышленном комплексе // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. - Суми: Вид-во СумДУ, 1999. – Випуск 4. – С.31-39.

4. Пизняк Т.И. Аудит у системі екологічного менеджменту // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит.– 2000. – Випуск 2. – С.221-225.

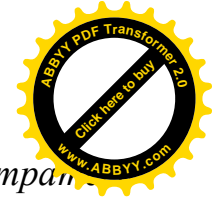
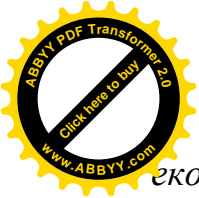
5. Пизняк Т.И. Организационно-экономические механизмы регулирования аграрного природопользования // Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. – 2001. - №6(27) – 7(28). – С. 57-61.

6. Пизняк Т.И. Эколого-экономический анализ и экологический аудит предприятий АПК // Вісник аграрної науки Причорномор'я. Спеціальний випуск 3(12): “Соціально-економічні проблеми природокористування та екології”. – Миколаїв, 2001. – С.112-116.

7. Пизняк Т.И. Аудит сільськогосподарського виробництва: структуризація еколого-економічних показників і ситуацій у природокористуванні // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2002. – Випуск 1. – С.191-195.

8. Пизняк Т.И. Организационно-экономические основы применения концепции экологического аудита в сельском хозяйстве // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. – 2002. – Випуск 1-2. – С.128-131.

9. Мишенин Е.В., Пизняк Т.И. Маркетинговый экологический аудит // Вісник Сумського національного аграрного університету Серія: Економіка та менеджмент. – 2003. - № 3-4. – С.102-108. *Особистий внесок: автором сформовані основні задачі маркетингового екологічного аудиту, запропонована модель*

екоаудиту як основа запровадження екологічної маркетингової стратегії підприємства.

10. Пизняк Т.И. Информационное обеспечение экологического аудита-анализа предприятий аграрной сферы // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка та менеджмент. – 2004. - Випуск 3-4 (13-14). - С.229-234.

11. Пізняк Т.І. Аналіз перспектив застосування процедури екоаудиту на сільськогосподарських підприємствах // Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. – 2006. - №1. – С.125-132.

12. Пізняк Т.І. Організаційно-економічний механізм формування системи екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2007. - № 2 (23). – С.144-149.

Матеріали наукових конференцій:

13. Пизняк Т.И. Аудит в системе регулирования экологической безопасности предприятий: материалы междунар. науч.-практ. конф.[Проблемы обеспечения экономической безопасности]. – Донецк: РИА ДонНТУ, 2001. – С.143-144.

14. Пизняк Т.И. Отражение экологического фактора в учете: материалы VI междунар. науч.-производ. конф.[Проблемы сельскохозяйственного производства на современном этапе и пути их решения]. – Белгород, 2002. - С.137-138.

15. Пізняк Т.І. Основи екологічного аудиту в сільськогосподарському виробництві: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.[Еколого-економічні проблеми розвитку АПК]. – Львів: Львівський державний аграрний університет, 2002. – С. 59-65.

16. Пизняк Т.И. Экологический аудит в сфере использования и охраны земельных ресурсов: материалы 10^{-й} междунар. науч.-метод. конф.[Технологии XXI века]. - Алушта, 2003. – С. 44-50.

17. Пизняк Т.И. Развитие методологии аудита в системе экологического менеджмента: материалы четвертой щорічної Всеукр. наук. конф.[Екологічний менеджмент у загальній системі управління]. - Суми: Вид-во СумДУ, 2004. – С.179-182.

18. Пизняк Т.И. Методы управления экологическим аудитом: материалы четвертой науч.-практ. конф.[Економічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої агропромислової продукції]. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2005. – С.60-62

19. Пізняк Т.І. Організаційні та вартісні параметри проведення екоаудиту сільськогосподарських виробництв: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.[Аграрний форум - 2007]. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2007. – С. 71-72

АНОТАЦІЯ

Пізняк Т.І. Організаційно-економічні основи формування системи екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук спеціальністю 08.00.06. – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища. – Сумський державний університет, Суми, 2008.

Дисертацію присвячено розвитку теоретичних і науково-методичних підходів до формування системи екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування. У роботі поглиблено поняття «екологічний аудит сільськогосподарського землекористування», удосконалено класифікаційні ознаки екологічного аудиту з позиції їх розширення.

У дисертації розроблено організаційно-економічний механізм екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування, впровадження якого сприятиме оптимізації використання земельних ресурсів у сільському господарстві.

На основі системного аналізу удосконалено методичні підходи до проведення екологічного аудиту на основі інтегрального показника екологічного стану земельних ресурсів. Сформована методика сприяє впровадженню інвестиційного «фільтру» при екологічно відповідальному інвестуванні. Обґрунтовано формування маркетингового екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування. Наведено рекомендації щодо організаційно-функціональної структури консалтингових агроєкоаудиторських фірм, обґрунтовано методичні підходи щодо оцінки вартості їх послуг.

Ключові слова: екологічний аудит, сільськогосподарське землекористування, екоаудиторське консультування, земельні ресурси, маркетинговий екоаудит, агроєкоаудиторська фірма.

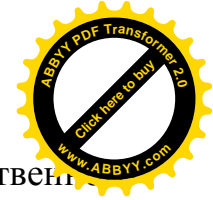
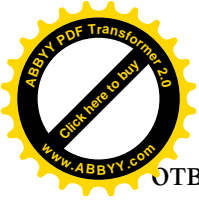
АННОТАЦІЯ

Пизняк Т.И. Организационно-экономические основы формирования системы экологического аудита сельскохозяйственного землепользования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.06 – экономика природопользования и охраны окружающей среды. – Сумский государственный университет, Сумы, 2008.

Диссертационная работа посвящена развитию теоретических и научно-методических подходов к формированию системы экологического аудита сельскохозяйственного землепользования. В работе дано авторское определение сущности «экологического аудита сельскохозяйственного землепользования», которое рассматривает экологический аудит как систему независимого контроля и контроллинга производственно-экологической деятельности, финансово-экономического состояния предприятия независимо от форм хозяйствования у взаимосвязи с уровнем регулирования использования земельных ресурсов.

На основе углубления и конкретизации данного определения в диссертации дополнены классификационные признаки экологического аудита по: источникам информации, специализации, этапам жизненного цикла, характеру проявления экологических проблем, функциональным признакам. Более конкретизированы классификационные признаки экологического аудита по функциональным направлениям (ситуационный экологический аудит, аудит экологической

ответственности, экологический аудит процессов сельскохозяйственного землепользования).

На основе системного подхода к формированию экологического аудита разработан организационно-экономический механизм экологического аудита сельскохозяйственного землепользования, внедрение которого будет способствовать оптимизации использования земельных ресурсов. Структура организационно-экономического механизма включает в себя три подсистемы: информационно-методическое обеспечение, организационное обеспечение, экономические рычаги. Предложенный механизм способствует принятию и реализации эколого-ориентированных управленческих решений в сфере аграрного природопользования.

Определены мотивационные экономические факторы влияния на экологическую ответственность предприятий в сфере сельскохозяйственного землепользования. Установлено, что на готовность проводить экологический аудит сельскохозяйственного землепользования положительно влияет экономическая эффективность хозяйствования предприятий, а наличие на предприятии экодеструктивных факторов негативно воздействует на экологическую ответственность хозяйствующего субъекта. На этой основе существует необходимость учета системы экономических инструментов организационно-экономического механизма экологического аудита сельскохозяйственного землепользования в зависимости от сфер действия экономических инструментов.

Усовершенствованы теоретические и методические подходы к проведению экологического аудита с использованием интегрального показателя экологического состояния земель сельскохозяйственных предприятий. Сущность предложенного методического подхода заключается в необходимости осуществлять оценку с учетом эластичности экономической результативности относительно интегрального показателя экологического состояния земельных ресурсов, структурно-иерархическая схема расчета которого должна включать комплексные показатели управленческой основы потенциальной эколого-экономической результативности сельскохозяйственного землепользования и агроэкологический потенциал земель. Сформированная методика способствует внедрению инвестиционного «фильтра» при экологически ответственном инвестировании.

Обосновано формирование маркетингового экологического аудита, использование которого будет способствовать тесному взаимодействию сельскохозяйственного предприятия с перерабатывающими, оптовыми и розничными торговыми предприятиями на основе экологизации логистических потоков.

Разработаны рекомендации по формированию организационно-функциональной структуры дифференцированных консалтинговых агроэкоаудиторских фирм, которые учитывают специализацию проведения экологического аудита в сфере землепользования по отраслевому, территориальному и функциональному назначению. Обосновано формирование продуктов консалтинговых агроэкоаудиторских фирм по отношению к целевым группам сельскохозяйственных предприятий, среди которых есть профилактические, поддерживающие, реабилитационные и образовательные услуги.

Дальнейшее развитие получили методические подходы к оценке стоимости услуг консалтинговых агроэкоаудиторских фирм, учитывающих часть эффекта, который относится на экоаудиторское консультирование.

Ключевые слова: экологический аудит, сельскохозяйственное землепользование, экоаудиторское консультирование, земельные ресурсы, маркетинговый экоаудит, агроэкоаудиторские фирмы.

ANNOTATION

Piznyak, T.I. Organizational and Economic Fundamentals of Ecological Audit in Agricultural Land Management. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of candidate of economic sciences on specialty 08.00.06. – Nature Use Economics and Protection of the Environment. - Sumy State University, -Sumy, 2008.

Thesis is dedicated to the development of theoretical, scientific and methodical approaches to the creation of the ecological audit system in agricultural land management. Ecological audit of agricultural land use was analyzed, while classification of the ecological audit was improved. The organization and economic mechanism of ecological audit in agricultural land management was developed; its implementation will facilitate optimization of land management in agriculture.

Based on the systemic analysis, methodical approaches to ecological audit were improved according to the integral indicator of ecological situation of land resources. The instrument of “investment filter” was proposed for the purposes of ensuring environmentally responsible use. Development of the marketing ecological audit of the agricultural land use is justified. Recommendations regarding organizational and functional structure of ecological audit consulting companies were made, and the approaches to assessment of their service fees were justified.

Key words: ecological audit, agricultural land use, consulting in ecological audit, land resources, marketing ecological audit, ecological audit consulting company.